

Hans Anten

Een roman die overtuigend de waarheid liegt

Over *Het feest van de bok* van Mario Vargas Llosa

Ze moeten nog ergens in mijn huis liggen, de tekeningen die ik als tienjarig jochie op vaal blocnotepapier maakte van enige Latijns-Amerikaanse heren in uniform. Hun galakostuums waren rijk voorzien van sjerpen, tressen, decoraties en distinctieven, hun ogen verscholen achter een zware zonnebril en boven de strenge monden stond de strakke zwarte streep van de snor. Het geheel, zo meen ik me te herinneren, moet een martiale elegantie hebben uitgestraald. Ook hun namen weet ik nog, ik schreef die onder de portretten: het waren Raoul, Ramondo, Ricardo en Rafael. De toevoeging van hun identieke militaire rang en achternaam voltooide de afbeelding van deze Caribische mannen: ze waren allen generaal en ieder heette Trujillo. Ongetwijfeld is veel zinnigs te zeggen over de psyche van een kind dat in krantenfoto's van militairen uit de Dominicaanse Republiek inspiratie vindt voor zijn beperkt tekentalent. In ieder geval werd mijn fascinatie ook nog eens gevoed door wat ik zag in de grote Bos-atlas, die ik in 1957 voor mijn verjaardag had gekregen: de hoofdstad van dat Midden-Amerikaanse land droeg de naam van die geüniformeerde gezagsdragers: Ciudad Trujillo! Wie daartoe in staat was - de belangrijkste stad van het land vernoemen naar zichzelf - kon kennelijk stellig rekenen op mijn fantastische projecties.

Meer dan veertig jaar later, in de zomer van 2001, las ik het boek dat deze volkomen vergeten momenten uit mijn kinderjaren onthulde: Mario Vargas Llosa's *Het feest van de Bok*. Inmiddels zal ik waarschijnlijk wel geweten hebben dat de Dominicaanse hoofdstad al lang weer Santo Domingo heet en dat de ogenschijnlijk beminnelijke president Joaquín Balaguer de democratisch gezinde opvolger was van de autoritaire Rafael Trujillo. Maar onbekend was voor mij dat de familie Trujillo gedurende dertig jaar, van 1930 tot 1961, aan het hoofd stond van een machiavellistische dictatuur van de ergste soort, een regime dat in zijn repressie en perversiteit de vergelijking met regimes als van bijvoorbeeld Ceausescu, Mobutu of Saddam Hussein moeiteloos kon doorstaan. In zijn laatste roman *Het feest van de Bok* geeft Vargas Llosa met huiveringwekkende meeslependheid literair gestalte aan een motievencomplex dat in zijn oeuvre centraal staat: dat zijn de mechanismen van macht, willekeur

en terreur. Door te kiezen voor de fictie van een roman en door een grondige documentatie slaagt de Peruaanse schrijver er volkomen in zowel van de verzonnen als van de historische figuren authentieke en geloofwaardige personages te maken. Vanzelfsprekend draagt ook de compositie daartoe bij, met een door hoofdstukken gemarkeerde afwisseling van drie dominante focalisatoren. Die belichten de geschiedenis vanuit het perspectief van het weerloze slachtoffer, van de dictator zelf en van het collectief dat op dertig mei 1961 door een aanslag een einde maakte aan het leven van de dictator.

In de eerste verhaallijn is de negenenveertigjarige alleenstaande Dominicaanse Urania Cabral, een succesvolle in New York wonende advocate, het hoofdpersonage. Vijfendertig jaar geleden heeft ze haar vaderland verlaten en sindsdien ieder contact met haar familie gemeden. Aan het begin van de roman is ze voor het eerst weer in de Dominicaanse Republiek, vooral om haar invalide, door een beroerte getroffen oude vader te confronteren, zo blijkt allengs, met een wel zeer belast verleden. Kort voor Trujillo om het leven kwam, raakte haar vader, een trouw en vooraanstaand lid van de heersende klasse, uit de gratie. Zo verloor hij niet alleen al zijn functies, maar ook wat nog restte van zijn scrupules, integriteit en menselijke waardigheid. In een ultieme poging weer in de gunst te komen, bood hij de Generalísimo een geschenk dat bij uitstek appelleerde aan Trujillo's machismo en machtswellust. Dat is zijn seksuele potentie waaraan hij de trotse bijnaam *el Chivo*, de Bok, te danken heeft. Pas in het laatste hoofdstuk vertelt Urania haar ontzette familie in detail het gruwelijke verhaal over wat haar blijvend traumatiseerde. Als veertienjarige maagdelijke lekkernij werd zij door haar vader aan Trujillo gepresenteerd, maar van de gebruikelijke en 'gewone' verkrachting kwam het niet doordat de potentie van de zeventigjarige Bok het liet afweten.

In de tweede verhaallijn is eerst Rafael Trujillo het centrale personage, en na diens dood zijn opvolger Balaguer. Van beide personages worden niet alleen 'van buiten af' hun handelingen en gesprekken beschreven, ook hun meest verborgen gedachten komen we door een uiterst effectieve hantering van de erlebte Rede te weten. Aldus leren we in de persoon van Trujillo 'van binnen uit' de krachten van het kwaad kennen dat van ieder absolute horigheid en van vrouwen – bij voorkeur de echtgenotes en dochters van medewerkers – te allen tijde volledige seksuele beschikbaarheid eiste. Toegeven betekent het morele failliet van een samenleving. Weigering betekent het intrekken van privileges, gevangenschap, marteling en moord. Het is dus deze weerzinwekkende macho die we van uur tot uur volgen op wat de laatste dag van zijn leven zal zijn, een dag die als alle andere voor hem om exact vier uur in de ochtend begint. Die precisie is symptomatisch voor de maniakale tucht en morbide perfectie waarmee 'Weldoener en Vader' Trujillo alles en iedereen in zijn wurgende greep probeert te houden. Maar na dertig jaar kondigt de deconfiture zich in de niet mis te verstane tekens van impotentie en incontinentie aan. De passages

waarin Trujillo de zichtbare urineloop ontdekt in het kruis van zijn smetteloze maatuniform zijn onvergetelijk.

Dat kan tenslotte ook gezegd worden van tal van fragmenten uit de derde verhaallaag, waarin de roman thriller-achtige dimensies krijgt. De aanslag lukt, maar omdat de nieuwe ‘democratische’ president Balaguer uit opportunisme de op wraak beluste broers en zonen van Trujillo nog een half jaar gedooft op hun sleutelposities in het leger en bij de politie, worden de meeste samenzweerders en hun verwanten opgepakt en vermoord, meestal na maanden van verschrikkelijke foltering. Dat deze martelsessies ten dele via het gezichtspunt van de slachtoffers zijn weergegeven, maakt deze scènes zeer aangrijpend.

Met *Het feest van de Bok* schreef Vargas Llosa een literair meesterwerk aan de hand waarvan de waarheid in al haar facetten van een autoritair en machistisch regime op indrukwekkende wijze wordt getoond.

Mario Vargas Llosa, *Het feest van de Bok*. Amsterdam (Meulenhoff) 2001. 446 bladzijden.

Uit: *Nednummer* 6 (2001), nr. 2